

PEDAGOGINĖS PAGALBOS VAIKAMS GALIMYBĖS: TĖVŲ PSICHOPATOLOGIJOS ATVEJIS

Aušra Lukoševičiūtė

Šiaulių universitetas

Anotacija

Straipsnyje atskleidžiami vaikų socializacijos šeimoje aspektai, siejami su tėvų psichopatologijos įtaka. Vaikų emocinė patirtis kategorizuojama, atsižvelgiant į asmenybės bruožų ir patiriamų išgyvenimų turinį. Apibendrinant vaikų ir ekspertų požiūrio vertinimo duomenis, skiriamos pedagoginės pagalbos teikimo galimybės, jos organizavimo sunkumai ir problemos. Empirinis straipsnio pagrindas – pirminiai magistrinio darbo tyrimo rezultatai, atskleidžiantys tėvų psichopatologijos, kaip socializacijos rizikos veiksnio, ypatumus. Išryškintas menkas problemos ištirtumas, nulemtas informacijos, pedagoginės kompetencijos ir patirties stokos, visuomenėje vyraujančių nuostatų bei situacijos stereotipizavimo.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: tėvų psichopatologija, konsultavimas, užimtumas, pedagoginė pagalba.

Abstract

The article discloses socialization of children in the family aspects associated with parental psychopathology influence. Children's emotional experience is classified according to personality traits and experiences of abuse. In summary, children and experts approach the evaluation data, distinguished teaching aid possible, on the organization of the difficulties and problems. The empirical basis of the article – the original master thesis study revealing parental psychopathology, socialization as a risk factor characteristics. Bring out the problems of poor exploration, caused by lack of information, educational excellence and the lack of experience, the prevailing public attitudes and stereotyped situations.

KEY WORDS: parental psychopathology, counseling, employment, educational assistance.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/tbb.v76i1.1519>

Įvadas

Šeima, remiantis ekologine U. Bronfenbrennerio teorija, nėra savyje užsisklendęs mechanizmas, ji nuolat sąveikauja su kitais socialinės aplinkos institutais, kurdamą vaikams reikšmingus bendruomeninius santykius. Jų pagrindu vaikas formuoja individualų požiūrį į aplinką (Bernus, 2009; Vaitkevičius, 1993). Todėl tėvų psichopatologija vertintina kaip rizikos veiksnys, trikdamas šeimos ir vaiko socialinio prisitaikymo procesą.

Daug kalbama apie šeimos narių įtaką sergančiųjų psichikos ligomis gyvenime: jie raginami reaguoti ramiai, priimti esamą situaciją, išlaikyti savitvardą ir žvelgti į ligonį su meile bei rūpesčiu. Tačiau stokojama statistinės ir pažintinės informacijos apie vaikus, gyvenančius su vienu ar abiem psichikos problemų turinčiais tėvais,

kaip jų liga veikia vaikų elgseną, asmenybės formavimąsi bei adaptaciją sociume. Be to, tokiose šeimose gyvenantys vaikai susiduria su emociškai traumuojančiomis psichikos ligomis sergančiųjų stigmatizavimo visuomenėje pasekmėmis (Gailienė, 1997; Santorius, Schulze, 2005).

Psichikos ligomis sergantys tėvai gana dažnai taiko ambivalentišką auklėjimo stilių, susijusį su periodiškais ligos atkryčiais ir remisijomis. Jų pasireiškimo dažnis (agresyvumas arba apatija) yra individualaus pobūdžio, priklauso nuo ligos specifikos, ligonio asmeninių savybių ir požiūrio į gydymą(-si). Todėl vaikai, reaguodami į šiuos nestabilius šeimoje vyraujančius veiksnius, pasirenka atitinkamas elgsenos strategijas, pasižyminčias pozityvumo arba destruktivumo požymiais. Tyrimais nustatyta, kad tėvų psichopatologija turi tiesioginės įtakos vaikų emociniam disbalansui, padidėja somatinių sutrikimų atsiradimo tikimybė (Rutter, O'Connor, 2004; Bogužienė, 2012). Vaikai tampa mažais suaugusiaisiais, tėvų ligos ekspertais, taip prarasdami nemažą dalį vaikystės amžiuje patiriamų įspūdžių. Tėvų psichopatologijos atveju imama natūraliai baimintis psichikos ligos paveldėjimo galimybės – formuojasi tam tikros socialinės fobijos (baimė kalbėti su kitais ir atrodyti kvailai, sutrikti ir neturėti, ką pasakyti, baimė, kad kiti neigiamai įvertins, baimė viešai valgyti, rašyti ar naudotis tualetu, bendrauti su priešingos lyties asmeniu) (Lieb, Wittchen, Höfler, 2000). Esant pakankamai negatyviam ir stigmatizuojančiam visuomenės požiūriui į psichikos ligonius, dalis stereotipizuojančių stigmų tenka ir jų vaikams, besistengiantiems socializuotis ir pritapti. Todėl tokie veiksniai kaip tėvų psichopatologiniai sutrikimai, vaikų socialinės fobijos ir psichikos ligonių stigmatizacija visuomenėje nuolat sąveikauja tarpusavyje (Santorius, Schulze, 2005).

Kita su tėvų psichopatologijos įtaka vaikų socializacijai susijusi problema – informuotumo apie psichikos ligas ir reakcijų į jas strategijų trūkumas. Vaikai dažniausia nežino, kaip reaguoti į neadekvačią tėvų elgseną, todėl natūraliai kylantys baimės ir pasimetimo jausmai gali turėti įtakos tiek vaikų elgesiui, tiek objektyviam aplinkos suvokimui. Situaciją sunkina ir tai, kad ši vaikų kategorija sunkiai nustatoma, nes ugdymo įstaigos retai kada disponuoja informacija apie psichikos ligonių šeimas, vaikai patys nelinkę dalytis turima informacija. Daugelyje miestų trūksta savipagalbos psichikos ligonių artimiesiems grupių, kurios padėtų vaikams ne tik priimti sudėtingas situacijas šeimoje, bet ir objektyviai reaguoti į tikrovę. Manoma, kad panaši pagalba padeda keisti vaikų požiūrį ir įsitikinimus (kognityvinis aspektas) ir tolesnį elgesį (elgesio aspektas) sergančiojo ir savo atžvilgiu (Šeškevičiūtė, 2008; Warner, 2003). Be šių sudedamųjų vaiko socializacijos procesas sklandžiai vykti negali.

Pedagoginė pagalba vaikui, gyvenančiam psichopatologijos problemų turinčių tėvų šeimoje, yra mažai tyrinėta sritis. Analizuojant mokslinėje literatūroje vartojamas sąvokas, galima daryti prielaidą, kad tokios šeimos gali būti priskiriamos „rizikos“, „probleminių“ arba „netipinių“ šeimų kategorijoms (Зарецкий, 2013). Patys vaikai taip pat galėtų būti įvardijami kaip *rizikos grupės vaikai*, tačiau šiuo atveju kyla pavojus, kad pedagoginės pagalbos priemonių taikymas taps pernelyg eklektiškas, eliminuojant šiam atvejui būtinus individualumo aspektus.

Manoma, kad teikiant pagalbą vaikui krizinėse šeimos gyvenimo situacijose, problemą reikėtų vertinti dvejopai: iš *pedagoginės* perspektyvos (švietimas, mokymas, auklėjimas) ir iš *psichologinės* perspektyvos (vaiko asmenybės bei problemos esmės suvokimas, elgesio profilaktika, korekcija, psichologinis ir emocinis palaikymas) (Anderson et al., 1986). Šių dviejų perspektyvų sankirtos pagalbos vaikui strategijose yra neišvengiamos ir netgi būtinos, nes abi kelia vienodus tikslus: teigiamos vaiko socialinės patirties formavimas ir nepatenkintų vaiko poreikių trūkumo kompensavimas. Tokios pagalbos tikslas, pasak V. Silčenkovo, remiasi suvokimu, kad iškilus problemai surandama ir galimybių ją spręsti (Сильченкова, 2013). Todėl kiekvienas pedagoginės pagalbos procesas turi vykti sistemiškai, pagal iš anksto parengtą veiklos planą, pritaikytą individualiai vaiko situacijai, jo poreikiams bei asmenybiniams aspektams.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, iškeltas šios straipsnio tikslas: išsiaiškinti, kokios pedagoginės pagalbos priemonės vaikams, augantiems su psichikos ligomis sergančiais tėvais, yra efektyviausios ir su kokiomis pagalbos teikimo kliūtimis bei problemomis susiduriama ugdymo procese.

1. Tyrimo metodika

Dalyviai. Tyrime dalyvavo dvi psichopatologijos problemų turinčių tėvų šeimos ir jose augantys vaikai nuo 14 iki 16 metų: 4 mergaitės ir 1 berniukas. Šeimos nepilnos, psichikos ligomis serga mamos (paranojinė / paprastoji šizofrenija). Laidantis tyrimo etikos principų, tiriamųjų vardai pakeisti.

Siekiant gauti tyrimui reikšmingų duomenų, apklausti 7 pagalbos vaikui srityje dirbantys ekspertai: vaikų psichologas, socialinis pedagogas, socialinis darbuotojas ir 4 klasių, kuriose mokosi tiriamieji, auklėtojai. Ekspertų parinkimo kriterijai: darbas su psichopatologijos problemų turinčių tėvų vaikais, ilgametė praktinė patirtis.

Tyrimo procedūros. *Iš dalies struktūruoto interviu* tekstai su vaikais buvo įrašomi *media* priemonėmis, parengti tyrimo protokolai, atlikta kokybinė vaikų požiūrių nagrinėjamąja tema analizė. Interviu su vaikais turinys suskirstytas į keletą pagrindinių temų: 1) individualūs vaiko išgyvenimai motinos ligos akivaizdoje; 2) asmenybiniai bruožai; 3) esamos ir pageidaujamos pedagoginės pagalbos formos; 4) pedagoginės pagalbos teikimo kliūtys ir problemos.

Ekspertinė apklausa atlikta laikantis anketinės apklausos principų: ekspertams duoti iš anksto parengti tyrimo protokolai su dominuojančiais atvirojo tipo klausimais. Atlikta kokybinė ekspertų požiūrių nagrinėjamąja tema analizė. Ekspertinės apklausos turinys suskirstytas į keletą pagrindinių temų: 1) rekomenduojamos pedagoginės pagalbos priemonės vaikams tėvų psichopatologijos atveju; 2) pedagoginės pagalbos teikimo kliūtys ir problemos.

Iš dalies struktūruoto interviu ir ekspertinės apklausos metu gauti rezultatai išanalizuoti, parengtos apibendrinamojo pobūdžio išvados.

2. Tyrimo rezultatai

Pirmajame tyrimo etape, organizuojant iš dalies struktūruotą interviu su psichikos ligomis sergančių tėvų vaikais, siekta gauti informacijos apie vaikų emocinės būklės ir asmenybinių bruožų ypatumus. Panašaus pobūdžio informacija tyrėjo vertinama kaip būtina būsimos pedagoginės pagalbos organizavimo priemonė.

Gautų duomenų analizės turinys vaizdžiai parodo, kad vaikai motinos ligos akivaizdoje suvokia esamos situacijos sudėtingumą. Gana anksti susiformavę savarankiškumo bruožai įgalina vaikus rūpintis ne tik asmenine, bet sergančios motinos gerove. Pastarasis aspektas reikšmingas ir siekiant užtikrinti vaikų emocinę pusiausvyrą: atlikę visus namų ruošos darbus, jie siekia palankios motinos reakcijos ir grįžtamojo ryšio.

Atsižvelgiant į individualias charakterio savybes, tokie vaikai pasirenka du pagrindinius gynybinius mechanizmus – *uždarumą* (pasyvioji strategija) arba *komunikatyvumą* (aktyvioji strategija). Pirmuoju atveju ryškus tiriamųjų poreikis save izoliuoti nuo išorinio pasaulio per jiems malonias individualias veiklas. Pastebimas didesnis dėmesys psichologinio ir fantastinio žanro literatūrai, kurios pasirinkimas gali būti traktuojamas kaip tikrovės vengimo pavyzdys, renkantis nerealų ir įsivaizduojamai saugesnį pasaulį. Ši teiginį patvirtina ir vaikų domėjimasis virtualaus pobūdžio pramogomis, kurios įvardijamos kaip gydomoji priemonė siekiant išvengti šeimoje patiriamo emocinio nepatogumo. Komunikaciniai poreikiai išreiškiami per individualumą atskleidžiančių veiklų

pasirinkimą (domėjimasis šokiais, mada) ir sąveiką su bendrų pomėgių turinčiais bendraamžiais. Atsakingumas vaikų suprantamas kaip savotiška pareiga ir dėkingumas juos užauginusiai mamai. Šiuos jausmus, tikėtina, paaštrina tėvo, kaip lyties autoriteto, nebuvimo šeimoje faktas bei su šia netektimi susiję individualūs išgyvenimai.

Kai kuriais atvejais akcentuojamas kitas probleminis su psichikos ligomis susijęs aspektas: ligos paūmėjimo atvejais, motinai tapus pasyvia ir apatiška, pastebimas kardinalus pasikeitimas šeimos vaidmenimis – vaikai tampa motinos globėjais, slaugytojais. Ši nemaloni akistata su motinos ligos pasekmėmis turi įtakos tam tikrų neigiamų emocinių būsenų pasireiškimui. Tiriamieji akcentavo galimybių pasidalinti išgyvenamais jausmais stoką, todėl susikaupusios emocijos kartais turi netinkamų, destruktivių pasekmių (muštynės su bendraamžiais, daiktų gadinimas). Pykčio priežastys šiuo atveju yra kompleksinio pobūdžio: jį lemia ir su motinos liga, ir su tėvo nebuvimu susiję veiksniai. Dėl šios priežasties vaikai yra priversti imtis suaugusiesiems būdingų pareigų, kurias privalo kokybiškai atlikti. Liūdesys dėl natūralaus vaiko ir motinos ryšio nebuvimo, emocijų santykių šaltumo turi įtakos bejėgiškumo ir pasimetimo motinos ligos akivaizdoje būsenoms. Nerimo apraiškoms didelės reikšmės turi ne tik neaiški ateities perspektyva, bet ir vaikų projektuojami neigiami santykio su motina pasekmių scenarijai. Kaltės jausmus skatina perdėtos atsakomybės dėl mamos ligos prisimėmimas ir ambivalentiškas situacijos vertinimas (siekiu pagelbėti mamai ir bejėgiškumo sankirta).

Išanalizavus asmenybinių vaiko savybių ir šeimoje patiriamų išgyvenimų sąsajas, toliau siekta išsiaiškinti, kokios pedagoginės pagalbos formos vaikų ir ekspertų požiūriu yra efektyviausios, kokių pagalbos organizavimo kliūčių pasitaiko. 1 lentelėje pateikiami vaikų ir ekspertų požiūrių į analizuojamąjį aspektą apibendrinamieji duomenys (žr. 1 lentelę).

Apibendrinant vaikų ir ekspertų požiūrius užimtumo formų aspektu, galima pastebėti vaikų akcentuojamas neformalaus pobūdžio veiklas dėl nemažos užimtumo ir laisvalaikio organizavimo formų pasiūlos. Aplenkiamas mokykloje organizuojamo užimtumo aspektas, kurį rekomenduoja ekspertai. Vaikų unikalumo, individualumo pripažinimo, pagarbos jų asmenybei poreikiai, jų nuomone, gali būti įgyvendinami per individualias konsultacijas, pokalbius, pasidalijant išgyvenamais jausmais. Ekspertų nuomone, reikšmingas ir šeimos konsultavimas. Analizuojamuoju atveju konsultuoti šeimas gali būti gana problemiška, nes ne visi psichikos ligomis sergantys tėvai noriai dalyvauja vaiko ugdymo procese. Be to, konsultuojant psichikos ligomis sergančius tėvus, būtinos papildomos žinios, įgūdžiai ir kompetencija, kurių stoka, tų pačių ekspertų nuomone, yra akivaizdi. Kaip

vienas reikšmingiausių pedagoginės pagalbos teikimo būdų, yra vaikų pageidaujamos tikslinės tarpusavio pagalbos grupės, galinčios iš dalies kompensuoti reikiamų žinių, kvalifikuotos pagalbos trūkumo poreikį. Tuo tarpu ekspertai akcentuoja tik ugdymo įstaigose organizuojamus kolektyvinius įvairių įgūdžių lavinimo užsiėmimus, problemų aptarimą klasės valandėlėse. Ekspertų nuomone, reikšmingas yra problemų diagnozavimas ir stebėseną. Vaikams, kuriems aktuali praktinė įgyvendinamų pagalbos priemonių pusė, šis aspektas nesvarbus. Ugdymo ir gydymo įstaigų bendradarbiavimas, akcentuojamas ekspertų, galėtų būti labai veiksminga priemonė, kuriant kompleksinio pobūdžio pagalbos priemones vaikams tėvų psichopatologijos atveju. Ir vaikai, ir ekspertai vienodai akcentuoja informacijos stokos problemą, tik iš skirtingų pozicijų. Vaikams reikia pažintinės informacijos, ekspertams – bendro pobūdžio ir statistinės informacijos, kuri leistų fiksuoti būtinus duomenis ir jų pagrindu kurti galimų pedagoginės pagalbos priemonių modelius. Vaikų nuostatos dėl emocinės suaugusiųjų paramos stokos koreliuoja su ekspertų deklaruojamu tėvų ir pedagogų pasyvumu nagrinėjamos problemos atžvilgiu.

1 lentelė. Vaikų ir ekspertų požiūrių į pedagoginės pagalbos formas bei teikimo kliūtis apibendrinimas

Vaikų požiūris	Ekspertų požiūris
Pedagoginės pagalbos formos	
<i>Neformalaus pobūdžio veiklos</i> (darbinė, meninė, laisvalaikio organizavimo veikla neformaliojo ugdymo įstaigose)	<i>Užimtumo formų įvairovė</i> (sportinė, darbinė, meninė veikla formaliojo ir neformaliojo ugdymo įstaigose)
<i>Individualus konsultavimas</i>	<i>Individualus ir šeimos konsultavimas</i>
<i>Tarpusavio pagalbos grupės</i> (tikslinės savipagalbos grupės, skirtos psichikos problemų turinčių tėvų vaikams)	<i>Grupinio pobūdžio veiklos</i> (bendravimo įgūdžius lavinantys užsiėmimai, klasės valandėlės mokykloje)
	<i>Pedagoginė diagnostika ir stebėseną</i> (siekiant išsiaiškinti vaiko ir šeimos problemas bei pokyčius)
	<i>Institucinio bendradarbiavimo pagrindu kuriamos pagalbos priemonės</i> (ugdymo ir gydymo įstaigų bendradarbiavimo iniciatyvos: pažintinės pamokos, seminarai, projektai)

Vaikų požiūris	Ekspertų požiūris
Pedagoginės pagalbos teikimo sunkumai	
<i>Informacijos ir žinių stoka</i> (pagalbos formų ir galimybių)	<i>Informacijos stoka</i> (bendrojo ir statistinio pobūdžio duomenų)
<i>Palaikymo iš aplinkos stoka</i> (suaugusiųjų dėmesio vaiko problemoms stoka, emocinės paramos deficitas)	<i>Tėvų nenoras bendradarbiauti</i> (problemų šeimoje neigimas, komunikacijos su pedagogais sunkumai) <i>Pedagogų abejingumas problemai</i> (poreikio teikti individualizuotą pedagoginę pagalbą stoka)
<i>Stereotipinės pažiūros</i> (vaiko stigmatizavimas dėl stereotipinio visuomenės požiūrio į psichikos ligonius)	<i>Stereotipinės pažiūros</i> (stereotipinis požiūris į psichikos ligonius, problemos neigimas, ignoravimas)
	<i>Pedagoginės kompetencijos ir įgūdžių stoka</i>
	<i>Nedidelis šiai kategorijai priklausančių vaikų skaičius</i> (nesuinteresuotumas gilintis į problemą ir ją spręsti)

Kaip vieną esminių pedagoginės pagalbos teikimo kliūčių vaikai įvardija su išankstinėmis nuostatomis dėl psichikos ligonių susijusį jų asmenybės stigmatizavimą. Ir ekspertai atkreipia dėmesį į tam tikras stereotipines visuomenės nuostatas psichikos ligonių atžvilgiu, akcentuodami visuminį problemos neigimą ar ignoravimą. Trūksta pedagoginių įgūdžių ir kompetencijos, kurių tobulinimo sunkumai ekspertų siejami su nedideliu vaikų, augančių psichopatologijos problemų turinčių tėvų šeimose, skaičiumi.

Išvados

1. Vaikams, augantiems su psichikos ligomis sergančiais tėvais, būdingi pykčio, nerimo, kaltės, nesaugumo ir liūdesio išgyvenimai, nulemti su motinos liga susijusio emocinio nepatogumo. Šie vaikai yra ypač savarankiški, atsakingi, geba pasirūpinti savo ir sergančios motinos poreikiais. Atsižvelgiant į asmenines savybes, pasirenkamos atitinkamos gynybinės elgesio strategijos, iš dalies kompensuojančios šeimoje nepatenkintus emocinius poreikius.
2. Informacijos apie galimas pagalbos priemones stoka ir visuomenėje susiklostęs stereotipinis psichikos ligonių vertinimas turi įtakos sąmoningai vaikų saviizoliacijai, nuoširdaus kontakto su suaugusiaisiais vengimui. Pa-

- stebėti ir tam tikri vaiko mitologizavimo aspektai: jų nuomonė vertinama kaip mažiau reikšminga ir sviri nei suaugusiųjų.
3. Vaikai iš turimų pedagoginės pagalbos priemonių labiausiai akcentuoja neformaliojo ugdymo veiklas, kurios patenkina jų saviraiškos ir bendravimo poreikius. Faktas, kad į pedagoginės pagalbos priemonių sąrašą neįtraukiama mokykla, gali rodyti menką pedagogų įsitraukimą ir domėjimąsi analizuojama problema. Akcentuojamas tarpusavio pagalbos grupių kūrimas, kurių pagrindu psichikos ligomis sergančių tėvų vaikai galėtų dalintis šeimoje patiriamais išgyvenimais bei, padedami kvalifikuotų specialistų, jose spręsti iškilusias problemas, patenkinti jiems reikšmingus komunikacinius poreikius.
 4. Remiantis apibendrinamosios analizės duomenimis, paaiškėjo, kad vaikai, augantys su psichikos ligomis sergančiais tėvais, ir tyrime dalyvavę ekspertai vienodai akcentuoja pedagoginių pagalbos priemonių svarbą. Vaikams svarbiausi tiesioginės, pagarba jų individualumu grindžiamos kvalifikuotos pedagoginės pagalbos aspektai. Ekspertų situacijos vertinimas labiau grįstas individualiais specializacijos ir darbinės patirties ypatumais, todėl pasigendama kompleksinio požiūrio į analizuojamas problemas. Kai kuriais atvejais vadovaujama kiekybiniais situacijos suvokimo aspektais – mažas vaikų skaičius ar duomenų stoka prilyginami problemos nebuvimui.

Padėka. Autorė dėkoja Šiaulių universiteto Edukologijos ir psichologijos katedros profesorei dr. Daivai Malinauskienei už recenziją ir konsultacinio pobūdžio pagalbą rengiant straipsnį.

Gauta 2017 01 13

Pasirašyta spaudai 2017 05 22

Literatūra

- Anderson, C., Douglas, J., Reiss, P. (1986). *Schizophrenia and the family: a practitioner's guide to psychoeducation and management*. New York: The Guilford Press.
- Bernus, R. M. (2009). *Vaiko socializacija: šeima, mokykla, visuomenė*. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
- Bogužienė, J. (2012). Psichologo patarimai. Baimė būti kitų žmonių aplinkoje. *Delfi*. Prieiga internete: http://www.delfi.lt/gyvenimas/namai_ir_seima/psichologo-patarimai-baime-buti-kitu-zmoniui-aplinkoje.d?id=57527849.
- Gailienė, D. (1997). Klinikinė psichologija Lietuvoje. *Psichologija*, Nr. 17, p. 5–24.
- Lieb, R., Wittchen, H. U., Höfler, M. (2000). Parental psychopathology, parenting styles, and the risk of social phobia in offspring. A prospective-longitudinal community study. *Arch Gen Psychiatry*, Vol. 57 (9), p. 859–866.
- Rutter, M., O'Connor, T. G. (2004). Are there biological programming effects for psychological development? *Development psychology*, Vol. 40 (1), p. 81–90.

- Santorius, N., Schulze, H. (2005). *Reducing the stigma of mental illness*. Cambridge, NA: Cambridge University Press.
- Šeškevičiūtė, I. (2008). Pagalba psichikos ligomis sergančiųjų artimiesiems: kognityvinis – elgesio požiūris. *Klinikinė psichologija*. Prieiga internete: <http://nesnauk.org/klinikine-psichologija/2008/11/16/pagalba-psichikos-ligomis-serganciuju-artimiesiems-kognityvinis-elgesio-pozuris/>.
- Vaitkevičius, J. (1993). Žmogus – socialinio ugdymo objektas ir subjektas. *Acta Pedagogica Vilnensia*, Nr. 2, p. 72–84.
- Warner, R. (2003). *Šizofrenijos aplinka: praktikos, politikos ir komunikacijos naujovės*. Vilnius: Via Recta.
- Зарецкий, В. К. (2013). Становление и сущность рефлексивно-деятельностного подхода в оказании консультативной психологической помощи. *Консультативная психология и психотерапия*, No. 2, с. 8–37.
- Сильченкова, С. В. (2013). Формы и направления педагогического сопровождения. *Современные научные исследования и инновации*. Prieiga internete: <http://web.snauka.ru/issues/2013/10/27827>.

EDUCATIONAL OPPORTUNITIES FOR CHILDREN SUPPORT: CASE OF PARENTAL PSYCHOPATHOLOGY

Aušra Lukoševičiūtė

Summary

The article discloses socialization of children in the family aspects associated with parental psychopathology influence. Children's emotional experience is classified according to personality traits and experiences of abuse. In summary, children and experts approach the evaluation data, distinguished teaching aid possible, on the organization of the difficulties and problems. The empirical basis of the article – the original master thesis study revealing parental psychopathology, socialization as a risk factor characteristics. Flavored relevance of the poor based on the exploration of the problem, caused by lack of information, educational excellence and the lack of experience, the dominant society stereotyped approach to the mentally ill and their loved ones.

The article discusses the theoretical part of the children suffered emotional experiences associated with mental illness and parenting approach to child features. It is observed that quite often such parents apply quite ambivalent parenting style related to periodically renewable disease relapses and remissions. Their incidence (aggressiveness or apathy) are individual in nature, depending on the specifics of the disease, the patient's personal qualities and approach to the treatment of (self). Therefore, children, in response to these unstable factors prevail

ling in the family, choose the appropriate behavioral strategies with positivity or signs of destruction. Attention is drawn to the fact that parental psychopathology affect the increased stress in the family, financial problems, and as the above-mentioned risk factors adversely affects the development of children and affect their interaction with the environment quality. Children become young adults, parents disease experts, losing a large part of his childhood century experienced the excitement.

Moreover, in most cases it is not known how to respond to inadequate parental behavior, so naturally resulting fear and feelings of confusion, can affect both their behavior and objective understanding of the environment. It is worth noting that these children are very difficult to be identified – education institutions rarely dispose of information about the mentally ill families, children themselves are reluctant to share the information available. This article assumes that in many cities the lack of self-help groups of mentally ill relatives to help children not only to take difficult situations in the family, but also to respond to the objective reality. It is believed that similar aid to help change children's attitudes and beliefs (cognitive aspect) and the further behavior (behavioral aspect), the sick and their respect. In addition to these components of the child socialization process can not take place smoothly.

The study revealed that children growing up with parents suffering from mental illness, is characterized by anger, anxiety, guilt, insecurity, and feelings of sadness caused in human disease-related emotional discomfort. These categories of children with high autonomy and responsibility, able to take care of her ailing mother, and individual needs. Depending s personal characteristics, selecting appropriate defensive behavioral strategies, partially compensating the family of unmet emotional needs.

Information on possible support measures and the lack of a society formed in stereotypical mental patient assessment affects children deliberately self-imposed isolation, sincere contact with adults avoidance. There were certain aspects of the child's mythologization – their opinion is seen as less important and weighty than adults.

Children from the available teaching aids most emphasis on non-formal educational activities that satisfy their self-expression and communication needs. The fact that the teaching aids are not included in the circle of school, teachers may show little involvement and interest in an analytical problem. Emphasis is placed on the creation of mutual assistance groups to which the mentally ill parent the children to share experiences as well as for families, with the help of

qualified professionals, they solve problems, meet their meaningful communication needs.

To summarize study findings showed that children growing up with a mentally ill parent participated in the study and experts alike emphasize the importance of teaching aids. In children, the most significant direct and respect for their individuality based on qualified educational assistance aspects. Expert assessment of the situation based on a more independent course and work experience features, so there is a lack of an integrated approach to the analysis problems. In some cases, followed by quantitative aspects of situational awareness – a small number of children or the lack of data equivalent to the problem of absence.

